

Spis rzeczy

Wstęp	9
Rozdział pierwszy. Problematyka i metody badań	19
1. Metody naukowe a metody badawcze. Opisowe i normatywne podejście do metod	19
2. Społeczne i naukowe przesłanki formułowania problemu	26
3. Przedmiot zainteresowań i dotyczące go pytania w problematyce badawczej	30
4. Rodzaje pytań i ich założenia. Pytania a hipotezy	31
5. Pytania rozstrzygalne i nierozstrzygalne	36
6. Poziom socjologicznej analizy w problematyce badań	38
7. Własności przedmiotów w problematyce badań, zdarzenia i procesy, którym one podlegają	40
8. Pytania o zależności między własnościami lub zdarzeniami	41
9. Zamierzony zakres ogólności wniosków badania	43
10. Pytania problematyki i względny praktyczny a dobór metod badawczych	46
11. Założenia metod badawczych	50
12. Metody badawcze a orientacje problemowe i „podejścia teoretyczne” do rzeczywistości społecznej	54
13. Rola zwiadu badawczego w precyzacji problematyki oraz kontroli założeń pytań i metod badawczych	58
Rozdział drugi. Zjawiska społeczne i odpowiadające im pojęcia	62
1. Pojęcia i terminy języka nauk społecznych i ich odpowiedniki w rzeczywistości społecznej	62
2. Dwie perspektywy na zjawiska społeczne i ich pojęciowe odpowiedniki	65
3. Podstawowe założenia „rozumiejącego podejścia” do zjawisk społecznych. Rozumienie potencjalne i faktyczne	69
4. Zjawiska i procesy psychiczne jako hipotetyczne „zmienne ukryte” nauk społecznych. Teoretyczne funkcje rozumienia	73
5. Pewne osobliwości języka nauk społecznych	80
6. Rola języka w rozumieniu i określaniu zjawisk społecznych	84
7. Granice przydatności podejścia ze współczynnikiem humanistycznym i konieczność wprowadzania nowych pojęć	91
8. Przedmioty świata pozaludzkiego w oczach socjologa	95
9. Cechy absolutne i relatywne jednostek ludzkich	97
10. Zbiorowości ludzkie i ich własności rozpatrywane z ludzkiej perspektywy badawczej	100
11. Cechy zbiorowości a cechy ludzi tworzących te zbiorowości	107

12. Definiowanie własności agregatowych i własności strukturalnych zbiorowości ludzkich	113
13. Struktura a kultura zbiorowości ludzkich	119
14. Dwa sposoby patrzenia na zjawiska kultury	119

Rozdział trzeci. Definiowanie pojęć i dobór wskaźników w badaniach	124
1. Kłopoty z jednoznacznością terminów w naukach społecznych i ich konsekwencje	124
2. Nazwy jednostkowe i ogólne: historyczne i uniwersalne	127
3. Historyczne i teoretyczne aspekty różnej ogólności pojęć. Różnice stopnia elementarności pojęć	129
4. Definiowanie pojęć	132
5. Elementy opisowe i elementy ocenne w treści pojęć socjologicznych. Definicje perswazyjne	138
6. Definicje częściowe	141
7. Definicje probabilistyczne; definiowanie cech dyspozycyjnych	144
8. Pojęcia syndromatyczne i zakładane przez nie zależności	147
9. Zmienne jakościowe i ilościowe	152
10. Klasyfikacje i typologie	158
11. Pojęcia występujące w twierdzeniach a wskaźniki zastosowane w badaniach	165
12. Rodzaje zjawisk wykorzystywanych jako wskaźniki w badaniach socjologicznych	170
13. Problemy i miary trafności wskaźników	177
14. Baterie wskaźników, skale pomiarowe i indeksy zmiennych różnych poziomów analizy	182
15. Pozaformalne kryteria przydatności pojęć. Pojęcia z „nadznaczeniem”	190

Rozdział czwarty. Rodzaje twierdzeń	197
1. Zdania jednostkowe i ogólne, zdania szczegółowe. Tezy i opisy statystyczne	197
2. Prawa nauki a generalizacje historyczne	206
3. Historyczne i uniwersalne zdania statystyczne: twierdzenia probabilistyczne a tezy korelacyjne	210
4. Zależności bezwarunkowe i zależności warunkowe zmiennych dychotomicznych	215
5. Związki funkcyjne zmiennych ilościowych	216
6. Typ zmiennej a charakter tezy o zależnościach cech mierzonych	223
7. Zależności statystyczne między zmiennymi ilościowymi	225
8. Zależności warunkowe zmiennych ilościowych	229
9. Twierdzenia i prawa przyczynowe a twierdzenia strukturalne o współistnieniu lub współzmienności elementów i własności	236
10. Warunkowe zależności przyczynowe zmiennych dychotomicznych	244
11. Historyczne i statystyczne konsekwencje warunkowych zależności przyczynowych	249
12. Matrycowe zależności przyczynowe	255
13. Rodzaje twierdzeń o dynamice procesów społecznych	257
14. Zdania eliptyczne w naukach społecznych	265
15. Twierdzenia tautologiczne	266
16. Tezy wartościujące a twierdzenia empiryczne o rzeczywistości społecznej	269

Rozdział piąty. Uzasadnianie twierdzeń. Empiryczna weryfikacja hipotez	276
1. Rola sądów spostrzeżeniowych w naukach empirycznych	276
2. „Rozumiejąca obserwacja” zjawisk jako empiryczna podstawa twierdzeń w naukach społecznych	277

3. Dane potrzebne do uzasadniania twierdzeń	285
4. Istniejące ustalenia faktyczne i wcześniej uzasadnione uogólnienia w procesie uzasadniania nowych twierdzeń	289
5. Uogólnianie obserwacji jednostkowych a problem trafności wskaźników	293
6. Uogólnianie rozkładów i zależności z reprezentatywnej próby na populację. Próby celowe i losowe	298
7. Metody wnioskowania statystycznego z próby losowej o populacji	303
8. Indukcjonizm vs dedukcjonizm w sporze o uzasadnialność praw nauki. Dane empiryczne i założenia w indukcyjnym uzasadnianiu praw ogólnych	311
9. Indukcja eliminacyjna w uzasadnianiu praw przyczynowych. Schematy badań eksperymentalnych dla weryfikacji hipotez przyczynowych	317
10. Manipulowanie zmiennymi w eksperymentach a nieeksperymentalne metody ustalania zależności przyczynowych	327
11. Badania porównawcze w indukcji socjologicznej. Kłopoty z weryfikacją hipotez teoretycznych o szerokim zasięgu	339
12. Wymiar czasu w indukcji socjologicznej. Genetyczna determinacja prawidłowości społecznych i sposoby jej ujawniania	346
Rozdział szósty. Wyjaśnianie i przewidywanie	351
1. Nomologiczno-dedukcyjne wyjaśnienia przyczynowe na tle ogólnych problemów wyjaśniania	351
2. Wyjaśnienia wieloczynnikowe. Wyjaśnienia komplementarne a wyjaśnienia konkurencyjne	355
3. Wyjaśnianie zdarzeń i ich zbiorów przez twierdzenia statystyczne	362
4. Wyjaśnienia niekompletne	365
5. Wyjaśnienia hipotetyczne a postdykce	367
6. Wyjaśnienia genetyczne	369
7. Wyjaśnienia teleologiczne a wyjaśnienia przyczynowe	373
8. Wyjaśnianie zachowań ludzkich przez ich motywy	378
9. Prosty i złożony schemat przewidywania nomologiczno-dedukcyjnego	381
10. Przewidywanie probabilistyczne i przewidywanie warunkowe	383
11. Wiedza o strukturze i kulturze zbiorowości w procesie przewidywania zachowań	385
12. Przewidywanie zachowań ludzi na podstawie ich zamiarów, planów i postaw wobec przyszłości	387
13. Ekstrapolacja trendów	389
14. Przewidywania a samorealizujące się prognozy	391
Rozdział siódmy. Budowa teorii	394
1. Różne znaczenia terminu „teoria”	394
2. Rodzaje zasad teoriiwórczych. Założenia merytoryczne i „wizje” zjawisk badanych jako przesłanki budowy teorii	397
3. Założenia formalne teorii i strukturalne koncepcje (wizje) zjawisk objętych teorią	402
4. Poziom odniesienia teorii. Teorie średniego zasięgu.	404
5. Systematyzacja przedmiotowa. Systematyzacja typologiczna a inwentarz twierdzeń teoretycznych	406
6. Czynnikiowa systematyzacja ogółu przyczyn tego samego skutku. Zmienne strategiczne w schematach czynnikowych	408
7. Podejście funkcjonalne	414
8. Prosta systematyzacja dedukcyjna	425
9. Teorie aksjomatyzowane	430
10. Redukcja jednej teorii do drugiej	433
11. Modele teoretyczne zjawisk i procesów społecznych	443

Rozdział ósmy. Praktyczne zastosowania socjologii	448
1. Społeczne konsekwencje i praktyczne zastosowania nauk społecznych	448
2. Rola badań socjologicznych w ujawnianiu i teoretycznej diagnozie problemów społecznych	451
3. Empiryczna ocena skutków działań praktycznych	455
4. Wiedza teoretyczna i wiedza opisowo-diagnostyczna w socjotechnice i polityce społecznej	456
5. Manipulacja zmiennymi socjologicznymi w inżynierii społecznej	459
6. Prognozy długofalowe a programy działań	462
7. Niektóre problemy związane z praktycznymi zastosowaniami badań socjologicznych. Problem społeczny a problem badawczy	468
8. Badania stosowane a socjologia poszczególnych dziedzin życia społecznego	471
9. Społeczne funkcje socjologii a zagadnienie odpowiedzialności uczonego	474
Indeks	479
Contents	488
Содержание	492